

גרולה וענווה

רצף פסוקים בפרשתנו הוליד סוגיה תלמודית יפהפייה שאף מצאה את דרכה אל סידור התפילה. זהו אחד הקטעים שאנו אומרים אחרי ערבית של מוצאי שבת. הנה תחילה הפסוקים:

כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲנִי הָאֲדָנִים, הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשָׁא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד, עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲב גֵּר לְתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה (דברים י, יז-יח).

סמיכות שני הפסוקים – הראשון על עליונות ה', השני על כך שהוא דואג לחלש ולגלמוד – מפתיעה ואפילו מדהימה. הכוח העליון דואג לנטולי הכוח. העצום עד לאין-סוף מפגין אכפתיות לגורלם של הקטנים. ההווה שבלב ההווה מקשיבה לאנשים שבשוליים: היתום, האלמנה, הגר, העני, הנדח, הנזנח. על רעיון זה בנה האמורא בן המאה השלישית לספירה ר' יוחנן את דרשתו זו:

בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא גְדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שָׁם אֵתָה מוֹצֵא עֲנוּתוֹתָיו. דָּבָר זֶה פְּתוּב בַּתּוֹרָה, וְשְׁנוּי בַּנְּבִיאִים, וּמִשְׁלֵשׁ בַּפְּתוּבִים.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

פְּתוּב בַּתּוֹרָה: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲנִי הָאֲדָנִים, הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יֵשָׁא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד; וּכְתִיב בַּתּוֹרָה – וְכָתוּב מִיִּיד לְאַחֵר מִכֵּן, "עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה, וְאַהֲב גֵּר לְתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה" (דברים י, יז-יח).

שְׁנוּי בַּנְּבִיאִים, דְּכָתִיב "כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שִׁכְן עִד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן, וְאֵת דְּבָא וְשִׁפְלָה רוּחַ, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נְדָכָאִים" (ישעיהו נז, טו).

מִשְׁלֵשׁ בַּפְּתוּבִים, דְּכָתִיב "שִׁירוֹ לְאֱלֹהִים זָמְרוּ שְׁמוֹ, סִלּוּ לְרִכָּב בְּעֶרְבוֹת בֵּית שְׁמוֹ, וְעִלְזוּ לְפָנָיו" (תהילים סח, ה), וּכְתִיב בַּתּוֹרָה, "אֲבִי יְתוֹמִים וְדִין אֲלֻמָּנוֹת אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קָדְשׁוֹ" (שם, ו).¹

זו הדרשה מן התלמוד בצורה שבה נכנסה לסידור (האשכנזי). בתום יום המנוחה, עם שובנו אל טרדות היומיום, היא מזכירה לנו שלא להתבוסס בעניינינו הפרטיים עד כדי שכחת אלה שלא שפר חלקם. לדאוג רק לעצמנו ולסמוכים על שולחנו איננו "דרך ה'".

להיות רב ראשי פירושו בין היתר להתוודע לאנשים שלא היית מכיר אלמלא כן. שלוש היכרויות כאלו הותירו בי רושם עמוק.

מפעם לפעם, אשתי איליין ואני מזמינים לסעודת ערב אנשים מהקהילה היהודית וגם מחוצה לה. בדרך כלל, בסופה, האורחים מודים למארחים. אבל רק פעם אחת ביקש אורח לא

רק להודות לנו אלא גם להיכנס למטבח ולהודות למי שבישלו והגישו. זה היה מעשה עדין של רגישות. מעניין לא פחות לדעת מי עשה זאת. היה זה ג'ון מייג'ור, ראש ממשלת בריטניה. גדולה היא ענווה.

בית הכנסת העתיק ביותר בבריטניה הוא "בְּוִיס מַרְקֶס", בלב הסיטי של לונדון. הוא נבנה ב־1701, המבנה הראשון בלונדון שנבנה מלכתחילה כבית כנסת. בנו אותו יהודים ספרדים ופורטוגלים שהיו היהודים הראשונים ששבו לאנגליה (או ששבו להיות יהודים בגלוי: חלקם היו אנוסים) אחרי שאוליבר קרומוול נתן ליהודים רשות, ב־1656, לשוב לאנגליה לראשונה מאז גורשו משם בידי המלך אדוארד הראשון ב־1290.

בית הכנסת נבנה במתכונת בית הכנסת הגדול באמסטרדם, ומאז נשאר כמעט בלי שינוי. רק תוספת אורות החשמל נושאת את חותם הזמן – וגם זאת לא תמיד: במועדים מיוחדים התפילות נערכות לאור נרות, כמו בימים ההם.

לרגל מלאת שלוש-מאות שנה לבית הכנסת, הגיע הנסיך צ'רלס לתפילה חגיגית שם. הוא פגש חברי קהילה וגם את מנהיגי יהדות אנגליה. המרשים ביותר בביקור היה דבר זה: יורש העצר הקדיש לשיחה עם הצעירים והצעירות שעבדו באבטחה אותו משך זמן שהקדיש לשמנה וסולתה של יהדות בריטניה. מסיבות ביטחוניות, ישנם מתנדבים השומרים באירועים קהילתיים – זאת במסגרת הברוכה של ארגון 'קרן הביטחון הקהילתי'. בדרך כלל אנשים עוברים על פניהם ובקושי מבחינים בהימצאם. אבל הנסיך צ'רלס ראה אותם ונתן להם להרגיש חשובים כמו שאר הנוכחים באירוע הנוצץ. גדולה היא ענווה.

שרה לוי, שם בדוי, נפטרה למרבה הצער בקיצור ימים ושנים. ה' בירך אותה ואת בעלה בהצלחה, והם היו עשירים מאוד; אך הם לא בזזו את כספם על עצמם. הם נתנו צדקה בהיקף עצום – בקהילה היהודית ומחוצה לה, בכריטניה, בישראל ובעוד מקומות. הם היו מגדולי הנדבנים בזמננו.

כאשר שרה נפטרה, בין האבלים במיוחד היו המלצרים והמלצריות במלון הישראלי המפורסם שהיא ובעלה נהגו להתארח בו. התברר שהיא התעניינה בכל אחד מהם – מאין בא, מה מצבו המשפחתי, מהם הקשיים בחייו, עם אילו בעיות הוא מתמודד. היא זכרה לא רק את שמותיהם אלא אפילו את שמות בנות ובני הזוג שלהם וילדיהם. בכל פעם שמי מהם נזקק לעזרה, היא וידאה שהעזרה תגיע – בשקט, בלי פולשנות. זה היה מנהגה כאשר הלכה.

אחרי מותה גיליתי כיצד בעלה והיא נעשו זוג. הוא היה מבוגר ממנה, חבר של הוריה. בקיץ היו לה כמה שבועות פנויים לפני תחילת שנת הלימודים האקדמית, ומר לוי, שם בדוי, העסיק אותה אצלו. ערב אחד, אחרי העבודה, הם הלכו יחד אל הוריה, חבריו, לסעוד שם.

ברחוב הם ראו קבצן. מר לוי, שדקדק במצוות צדקה, פשפש בכיסו ונתן לאיש מטבע. הם המשיכו ללכת, ואז שרה ביקשה ממנו שילווח לה כסף, סכום גדול למדי, והבטיחה שתחזיר לו בסוף השבוע, כשישלם לה משכורת.

הוא נתן לה את הסכום. היא פנתה לאחור ורצה אל הקבצן ונתנה לו את הכסף. "למה עשית זאת?", שאל. "כבר נתתי לו

כסף". "מה שנתת לו", אמרה, "היה מספיק לעזור לו להיום, אבל לא מספיק כדי לשנות את חייו".

בסוף השבוע, מר לוין נתן לשרה את משכורתה. היא הושיטה לו בחזרה את רוב הסכום, והזכירה לו שהיא חייבת לו. "אני אקבל את הכסף", אמר לה, "כדי לא לגזול ממך את המצווה שעשית". אבל – כך סיפר לי לאחר מותה – "ברגע שהוא גמלה בליבי ההחלטה להציע לה נישואים – כי הלב שלה גדול משלי".

בשנות נישואיהם, הם הקדישו למתן כספם למטרות צדקה זמן ומרץ רבים כמו אלה שהקדישו כדי להרוויח כסף זה. הם היו אחראים לרבים מהמיזמים החינוכיים, הרפואיים והסביבתיים המופלאים ביותר בזמננו. זכיתי להכיר נדבנים נוספים – אך איש מהם לא ידע את שמות הילדים של המלצרים בבתי המלון שהם לנו בהם; איש מהם לא דאג יותר מבני הזוג לוין לאנשים ה"שקופים", או עזר להם באופן נסתר יותר, יעיל יותר או אנושי יותר. גדולה היא ענווה.

הרעיון הזה – נוגד-אינטואיציה, בלתי-צפוי, משנה-חיים – הוא מן התרומות הגדולות של התורה לציוויליזציה המערבית, והוא מוצג בפרשתנו, כשמשנה מספר לעם על "אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים, הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁגִּדּוּלְתּוֹ טְמוּנָה לֹא רָק בְּכֶךְ שֶׁהוּא בּוֹרָא הָעוֹלָם וּמַעֲצָב הַהִיסְטוֹרִיָּה, אֲלָא גַם בְּכֶךְ שֶׁהוּא "עֹשֶׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לִתְּת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה". הַחֹלְכִים בְּדֶרֶךְ זֶה הֵם אֲנָשִׁי וְנָשׁוֹת אֱלֹהִים אֱמִיתִיִּים.

1 מתוך סידור התפילה. על פי מגילה לא ע"א.

סביב שולחן השבת

1. איך לדעתכם אפשר למדוד "גדולה"? תוכלו להציע כמה דרכים?
2. איך מקשרת התורה בין כוחו האינסופי של ה' לבין דאגתו לאנשים הפגיעים ביותר?
3. האם קרה לכם שאדם בעל עמדת כוח נהג בכם באדיבות מפתיעה? מה זה עשה לכם?